

FORSKNING I ALKOHOLFOREBYGGELSE VED CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING: 25 ÅRS FOKUS OG FORANDRING

Forebyggelse er et kerneforskningsområde på Center for Rusmiddelforskning. Vi fortæller her om nogle af centrets vigtigste bidrag inden for alkoholforebyggelse og lægger ud med at skitsere nogle betydningsfulde nedslag i dansk alkoholpolitik.

AF KRISTINE RØMER THOMSEN, THOMAS FRIIS SØGAARD
OG LOTTE VALLENTIN-HOLBECH

Alkohol fylder en stor del i danskernes hverdag, og gennem de seneste 25 år er der kommet en stigende bekymring over de forskellige former for skader, som alkohol kan forårsage. Der er således kommet et øget politisk, samfunds- og forskningsmæssigt fokus på forebyggelse af disse skader. I Danmark har alkoholforebyggelse primært handlet om at regulere efterspørgslen og brugen af alkohol gennem lovgivning, retningslinjer og oplysningskampagner

I 1990 introducerede Sundhedsstyrelsen for første gang retningslinjer for lavrisiko genstandsgrænser. De definerede, hvad en genstand svarer til, og hvad grænserne for alkoholforbruget skal være for at være i en lavrisikozone. Det startede med at være 14 genstande om ugen for kvinder og 21 for mænd, men blev i 2010 ændret til syv for kvinder og 14 for mænd. I 2005 tilføjede Sundhedsstyrelsen en anbefaling om et maksimalt indtag af fem genstande ad gangen. Ligeledes kom der i 1998 lovgivning om en aldersgrænse på 15 år for køb af alkohol, der i 2004 blev hævet til 16 år. I 2011 blev aldersgrænsen for køb af spiritus (> 16.5 %) hævet til 18 år.

Alkohol blev desuden inkluderet i det første nationale folkesundhedsprogram, udgivet i 1999

af den daværende regering, og i programmet "Sund hele livet" fra 2002 nævnes det, at alkoholbrug bør reduceres blandt unge og stoppes blandt børn (2). Overordnet kan man sige, at det liberale udgangspunkt i dansk alkoholpolitik, som hylder individets autonomi, har betydet, at forebyggelsesstrategierne primært har bestået af oplysning om alkoholens skadelige virkninger. I det sparsomme omfang, at politikken handler om at begrænse alkoholudbuddet, har dette stort set altid rettet sig mod at begrænse unges, og ikke voksnes, adgang til alkohol, fx gennem aldersgrænser for køb og afgifter på alkohol-sodavand (fx Smirnoff Ice og Bacardi Breezer) (3).

Der har været et vedvarende fokus på forebyggelse gennem Center for Rusmiddelforsknings (CRF) levetid, men forskningstilgangen har ændret sig gennem årene og har udviklet sig fra 1990'erne og frem til nu (1).

Fokus på lokalsamfundsindsatser

I 90'erne spiller sundhedsvæsenet en stor rolle for sundhedsoplysningen i Danmark, og de forebyggende tiltag centrerer sig ofte om den enkeltes risikoadfærd frem for den sundhedsfremmende adfærd. Men i forlængelse af WHO's strategi "Sundhed for alle i år 2000"^a bliver der

(a) Medlemslandene i Verdenssundhedsorganisationen WHO besluttede i 1977, at deres vigtigste sociale mål skulle være, at alle verdens mennesker inden år 2000 skulle opnå et sundhedsniveau, der ville give dem mulighed for at leve et socialt og økonomisk produktivt liv. Dette blev til en global strategi om sundhedsfremme 'Sundhed for alle i år 2000', som også Danmark forpligtede sig på.

stadig mere fokus på betydningen af levekår, livsstil, familie og lokalsamfund for den enkeltes sundhed - og lokalsamfundsindsatser bliver et varmt forebyggelsesemne. Grundideen er, at årsagen til personers problematiske alkoholbrug ikke kun skal findes i individet, men også skyldes lokale socio-kulturelle dynamikker, hvorfor det er vigtigt, at forebyggelsesinitiativer udvikles og styrkes i lokalsamfundet (4). Dette fokus afspejles i CRF's forskning, fx i form af en evaluering af en lokalsamfundsindsats med fokus på "empowerment" (folks handlekompetencer) i tre danske kommuner i 1998 (5). Resultaterne viste, at involveringen af borgere i beslutningsprocesser omkring alkoholforebyggelse også medfører en risiko for at skævvride lokale udviklinger, idet det primært er borgere med en stærk position, som engagerer sig. Ligeledes igangsatte CRF i 2001 et forskningsprojekt i tre andre kommuner med fokus på risikosituationer og -områder, herunder restaurationsmiljøet (6).

Fokus på unge

I midten af 00'erne satte forskere fra CRF flere store projekter i værk, som undersøgte, hvilke sammenhænge unge drak i, samt hvilke sociale værdier de tillagde alkoholforbrug (7-11). Fokus i forskningen ændrede sig dermed fra anvendelse af forebyggelsesmetoder til at søge at forstå de unge og de kontekster, de indtager rusmidler i. Her kan blandt andet nævnes et kvalitativt projekt, som havde fokus på at forstå, hvorfor danske teenagere er så fokuserede på at drikke sig fulde (7). Resultaterne viste, at alkohol har forskellige betydninger for unge. For eksempel kan der opstå et pres mellem teenagerne for at drikke, som ekskluderer dem, der ikke ønsker at drikke sig fulde. Men samtidig oplever unge det også som sjovt at drikke alkohol, og det er en vigtig måde at kommunikere på og (gen)skabe venskaber til fester.

Også forældres indsats i forebyggelse kom i fokus. Flere forskere fra CRF (9, 12, 13) har belyst emnet "forældre som forebyggelsesagenter",

som vinder indpas på dette tidspunkt. Denne tilgang fremhæver, at forældre har et særligt ansvar for at nedbringe deres børns alkoholindtag og hjælpe dem til at udgå alkoholrelaterede skader. Studierne peger dog på, at forældrene generelt ikke tror, det hjælper med strikse regler og forbud, men at det er bedre, at teenagerne lærer at drikke på en kontrolleret måde.

Industriens rolle

Forskere fra CRF har også haft fokus på at undersøge alkoholindustriens indtog på forebyggelsesfeltet. Studierne viser, at industrien er blevet en væsentlig aktør i udviklingen af forebyggelseskampagner, og at disse kampagner ofte plæderer for, at alkoholrelaterede problemer (fuldskab, vold og afhængighed) skyldes individuelle forbrugeres manglende selvkontrol, hvorved det politiske fokus flyttes væk fra øget kontrol af udbudssiden (3, 14). CRF-forskere har også belyst, hvordan nattelivsindustrien (barer og restauratører) er blevet aktivt involveret i alkoholforebyggelse via samarbejde med politi og kommunale aktører efter svensk forbillede (15). Mens implementeringen af ansvarlige alkoholudskænkningkoncepter i nattelivet i nogen grad kan forebygge fuldskab og skader (16), så viser studier, at der til tider eksisterer en uoverensstemmelse mellem beværtningerens erklærede forebyggelsespolitik og deres faktiske udskænkningsskik (17).

Fremme ved 2019

Fremme ved CRF's jubilæumsår har CRF i 2019 igangsat to alkoholforebyggelsesprojekter. Det ene er udtryk for et spirende forskningsspor på CRF, som ønsker at afprøve forebyggende indsatser, som har vist effekt internationalt. Projektet tilpasser en amerikansk forebyggelsesintervention – den motiverende samtale – til danske gymnasieelever og afprøver, om den kan reducere alkoholbrug og relaterede skader blandt eleverne. Det andet projekt undersøger kvalitativt unges risikoadfærd i trafikken, herunder hvordan kørsel i påvirket tilstand kan forebygges.

Referencer

- (1) Elmeland, K., Tutenges, S. Prevention research at the Centre for Alcohol and Drug Research. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. 2013;20(6): 451-456.
- (2) Regeringen. Sund hele livet. København, Danmark: Sundhedsministeret. 2002.
- (3) Demant, J., Krarup, T.M. The Structural Configurations of Alcohol in Denmark: Policy, Culture, and Industry. *Contemporary Drug Problems*. 2013;40(2): 259-289.
- (4) Holmila, M. Lessons learned about the community initiatives in preventing alcohol and drug-related harm. In Elmeland, K. (red.). Lokalt alkohol- og Drog-förebyggande arbete i Norden. Helsingfors: NAD-Publikation; 2000: 101-112.
- (5) Elmeland, K., Nygaard, P. Forebyggelse i lokalsamfund. Lokalsamfund i forebyggelsen. Aarhus: Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet. 2000.
- (6) Elmeland, K. Alkoholforebyggende indsatser på lokalt plan. Aarhus: Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet. 2005.
- (7) Demant, J. Liquid socialities. Approaches to youths' alcohol experiences (PhD dissertation). Copenhagen, Department of Sociology, University of Copenhagen & Centre for Alcohol and Drug Research, Aarhus University; 2008.
- (8) Kolind, T. Unge, alkohol og social klasse – mainstream og modkultur. I Pedersen, M., Kolind, T., (red.). Unge, rusmidler og sociale netværk. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag; 2010: 48-81.
- (9) Østergaard, J. Youth, binge drinking and the parents' paradox (PhD dissertation). Copenhagen, Denmark, Department of Sociology, University of Copenhagen & Centre for Alcohol and Drug Research, Aarhus University; 2008.
- (10) Sørensen, J.K. Substance use, rituals and risk management. Danish Rock festivals (PhD dissertation). Copenhagen, Denmark, Department of Sociology, University of Copenhagen & Centre for Alcohol and Drug Research, Aarhus University; 2009.
- (11) Tutenges, S. Louder! Wilder! Danish youth at an international nightlife resort (PhD dissertation). Copenhagen, Department of Sociology, University of Copenhagen & Centre for Alcohol and Drug Research, Aarhus University; 2010.
- (12) Kolind, T., Elmeland, K. New ways of socializing adolescents to public party-life in Denmark. In Olson, B., Törrönen, J. (red.). Painting the town red. Pubs, restaurants and young adults' drinking cultures in the Nordic countries. Helsinki, Finland: NAD (Nordic Centre for Alcohol and Drug Research); 2008: 191-219.
- (13) Elmeland, K., Kolind, T. 'Why Don't They Just Do What We Tell Them?' Different Alcohol Prevention Discourses in Denmark. *YOUNG*. 2012;20(2): 177-197.
- (14) Demant, J., Houborg, E. Alkoholindustriens disciplinering af nydelse. Forebyggelseskampagner til unge i Danmark. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*. 2011;28(4): 339-356.
- (15) Wallin, E., Gripenberg, J., Andreasson, S. Overserving at licensed premises in Stockholm: effects of a community action program. *Journal of Studies in Alcohol*. 2005;66(6): 806-814.
- (16) Tutenges, S., Krøll, L.T., Hesse, M. Forebyggelse i natlivet. København: Frydenberg A/S: Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet. 2014.
- (17) Sogaard, T.F., Houborg, E. Forebyggelse og partnerskaber i natlivet. I Bjerre, B., Houborg, E., (red.). Rusmiddelbrugere i krydsfeltet mellem sektorer og fagligheder. Aarhus Universitetsforlag; 2019: 113-134.